

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แบ่งเป็น 7 หัวข้อเรียงตามลำดับดังนี้

1. การปฏิรูปการศึกษา
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการปฏิรูปการเรียนรู้
3. ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
4. ระบบการจัดการศึกษาของประเทศไทย
5. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยและต่างประเทศ
6. การวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การปฏิรูปการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษาไว้ใน มาตรา 43 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้อง จัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และมาตรา 81 ระบุว่า รัฐต้องจัดการศึกษา อบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการ ศึกษาแห่งชาติปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

สาระในรัฐธรรมนูญดังกล่าว นำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เพื่อปฏิรูปการศึกษาของชาติ ภายหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ก่อให้เกิดกระแสการตื่นตัวครั้งใหญ่ของครูอาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ

ศึกษาทั้งหลาย เพราะนับแต่นี้ไปการศึกษาของประเทศจะต้องมีปฏิรูปปรับเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ไปสู่การจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม และจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงสุดเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา คือ ดี เก่ง และมีความสุข ปรากฏสัมฤทธิ์ผล ปัจจุบันพ่อแม่ ครู ผู้บริหาร และผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้จัดเวทีพบปะเสวนากันอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อหาคำตอบว่าการจัดการศึกษาในทศวรรษต่อไปนี้จะไปในทิศทางใด โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นธงนำหรือหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ความคิดเห็นมีแตกต่างหลากหลาย ซึ่งจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ., 2543, หน้า 1)

ประชาคมการศึกษา นักคิด นักการศึกษา สถาบันทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งหลายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาต้องปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งชาติ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังนี้ (สกศ., 2543, หน้า 4-6)

1. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย จะช่วยพัฒนาคนไทยให้มีความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งทั้งหลาย รู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในครรลองแห่งความดีงาม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เป็นคนมีเหตุผลยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม มีความขยัน ซื่อสัตย์ และเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามารถในการใช้ศักยภาพของสมองทั้งซีกซ้ายและขวาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน คือความสามารถในด้านการใช้ภาษาสื่อสาร การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ คิดเป็นระบบ สามารถใช้สติปัญญาอย่างเฉลียวฉลาดลึกซึ้งเพื่อเรียนรู้ให้บรรลุความจริง ความดี ความงามของสรรพสิ่ง เป็นคนที่มีสุขภาพกายและใจดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ บุคลิกภาพร่าเริงแจ่มใส จิตใจอ่อนโยน และเกื้อกูล มนุษยสัมพันธ์ดี เผชิญและเผชิญปัญหาได้ ดำรงชีวิตอย่างอิสระและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย เมื่อสมาชิกของสังคมได้รับการพัฒนาความตระหนัก และจิตสำนึกร่วมกันในการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาของส่วนรวม คนทุกชุมชนย่อมพร้อมที่จะมีส่วนร่วม ถักทอความคิด ร่วมจิตกันทำงานอย่างไม่เห็นแก่ตัว มีการบริหารจัดการอย่างถูกต้องแบบคาย ลดความขัดแย้ง ทุกคนรับผิดชอบนำพาสังคมให้ก้าวหน้าด้วยต่างก็รู้คุณค่าของตนเอง ประเทศไทยจะไม่ประสบความสำเร็จในกาปฏิรูปการเมือง การปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ และการปฏิรูปอื่นใด ถ้าไม่ปฏิรูปการศึกษาตรงหัวใจ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้

3. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องให้สอดคล้องกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ อันเป็นยุคอิเล็กทรอนิกส์ และไฮเทค

นำเสนอที่วิทยาการเจริญรุดหน้า ความรู้ และสรรพวิทยาการเดินทางไปถึงที่ต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็ว ข้อมูลและสาระความรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เรียนทุกวัยจึงต้องมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัว ทั้งครูคน ครูเครื่อง และครูธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผู้เรียนในยุคโลกาภิวัตน์จะต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาได้มากกว่า 1 ภาษาคือ ต้องรู้และใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องคล่องแคล่ว และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารกับสากลได้ด้วย ต้องมีความคล่องแคล่วในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นประตูที่จะเปิดออกไปสู่โลกกว้าง เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และรู้จักสังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของตน ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

4. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย การปฏิรูปการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นการเปิดแนวทางใหม่ๆ ให้แก่ครู พ่อแม่ ชุมชน มีอิสระในการอบรมเลี้ยงดู ในให้การศึกษาจัดหลักสูตร และการบริหารจัดการให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น การลดทอนกรอบกฎระเบียบ คำสั่งของส่วนกลางลงเพื่อให้เกิดความหลากหลายในการปฏิบัติ เช่น การจัดชั้นเรียนและตารางเรียนที่ยืดหยุ่น และเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ การลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครูมีเวลาสำหรับค้นคิดเพื่อวางแผนเตรียมการจัดกระบวนการเรียนรู้ การสร้างบทเรียน การออกแบบแผนการเรียนที่ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษาได้ร่วมกันคิด และเกื้อหนุนกันและกัน เป็นต้น ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องจากเด็กและเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานของโรงเรียน โดยเฉพาะในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนได้พัฒนาสมอง การคิด และสติปัญญาอย่างเต็มศักยภาพ ได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์

5. ปฏิรูปการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกฎหมาย การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงเป็นภารกิจที่มีกฎหมายรองรับ ครูอาจารย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ใช่นโยบายหรือแผนงานที่ใครจะทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามใจชอบของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเหมือนอดีตที่ผ่านมา ด้วยความจำเป็นดังกล่าว ครูและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ต้องทบทวนบทบาทของตนเองว่า การจัดการเรียนการสอนที่ตนกำลังดำเนินการอยู่มีคุณภาพ ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบันมากน้อยเพียงไร ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อันเป็นกฎหมายแม่บทของการจัดการ

ศึกษาที่มุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้านทุกมิติ ถึงเวลาที่เราร่วมกันปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยจิตที่อาสา และด้วยใจรักในวิชาชีพ ทั้งนี้เพื่อเกิดผลทางการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการปฏิรูปการเรียนรู้

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นยึดมนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่า “ผู้เรียนสำคัญที่สุด” (ประเวศ วะสี, 2543, หน้าปกหลัง)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษาเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน (สกศ., 2543, หน้า 7)

การจัดการศึกษาที่ดีว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เป็นจุดปรับเปลี่ยนที่สำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ มีสาระสำคัญดังนี้ (สกศ., 2543, หน้า 8-11)

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

หมวดนี้มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้

มาตรา 6 : ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 : เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 : การจัดการศึกษา เป็นการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทาง การมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 มีสาระสำคัญ 8 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

มาตรา 22 : หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 : สาระการเรียนรู้ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 : กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหามาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่

มาตรา 25 : บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงาน และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 : การประเมินผลการเรียนรู้ พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ สังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และให้นำผลการประเมินดังกล่าวมาใช้ในการประกอบการพิจารณาในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

มาตรา 27 และ 28 : การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม หลักสูตรระดับอุดมศึกษาเพิ่มการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพขั้นสูง การค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 : บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 : การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับการศึกษา

ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือก และมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข (สกศ., 2543, หน้า 11-12)

คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ پاکเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็น และสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือคนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือคนที่มีสุขภาพดีทั้งกาย และจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาส ของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

ระบบการจัดการศึกษาของประเทศไทย

ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 25 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของประเทศไทยไว้ดังนี้ (ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, หน้า 8) “การจัดการศึกษามีตามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะ เป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน”

1. การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนด จุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไข ของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, หน้า 8) คือเป็นการ ศึกษาที่จัดขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน มีการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรเนื้อหา ลำดับชั้น สถานที่ เรียน และกิจกรรม มีมาตรฐานของระดับชั้น สถานที่เรียน และกิจกรรมที่ตายตัว มาตรฐานของ ระดับชั้นต่างๆ ช่วงอายุที่เรียนในแต่ละชั้น หรือช่วงตอนที่เรียน (สมหมาย แจ่มกระจ่าง, 2538, หน้า 18) มี 2 ระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยการศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อน ระดับอุดมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และ ระดับปริญญา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, หน้า 9) เช่น อายุ 18-24 ปี โดย ประมวลอยู่ในช่วงเรียนในระดับอุดมศึกษาและมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เมื่อจบหลักสูตรแต่ ละหลักสูตร หรือแต่ละชั้นตอน จะมีวุฒิบัตร หรือปริญญาบัตรเป็นเครื่องแสดงมาตรฐาน และใน ทางปฏิบัติยังต้องมีการสอบคัดเลือก เช่น ผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา (ป.6) จะต้องสอบคัดเลือกเพื่อเข้า

เรียนในชั้นมัธยม (ม.1) ไม่ว่าจะย้ายโรงเรียนหรือไม่ หรือในระดับอุดมศึกษา จะมีการสอบคัดเลือกในระดับประเทศที่เรียกกันทั่วไปว่า สอบ Entrance การเรียนขึ้นอยู่กับการแข่งขัน ซึ่งการคัดเลือกเข้าเรียนนี้ทำให้คนที่ต้องการเรียนที่ไม่ผ่านการสอบหมดโอกาสที่จะเรียน ไม่สามารถเลือกที่เรียนตามที่ตนเองต้องการได้ ผู้ที่พลาดโอกาสจึงต้องอาศัยการเรียนแบบอื่น (สมหมาย แจ่มกระจ่าง, 2538, หน้า 18-19)

2. การศึกษานอกระบบ (Nonformal Education) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, หน้า 8) เป็นการศึกษา หรือกิจกรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะที่ผู้เรียนได้รับ นอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งอาจเกิดขึ้นในช่วงใดของชีวิตก็ได้ และการเรียนรู้ต่าง ๆ จะไม่มีวันจบสิ้น แต่ละช่วงชีวิตของแต่ละคน อาจเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน ขึ้นอยู่กับจังหวะและโอกาสที่ไม่เหมือนกัน (สมหมาย แจ่มกระจ่าง, 2538, หน้า 16) ซึ่งรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนนั้นสรุปเป็นประเภทใหญ่ได้ 3 ประเภท ได้แก่ (สมหมาย แจ่มกระจ่าง, 2538, หน้า 70-73)

2.1 แบบเป็นชั้นเรียน มีลักษณะเป็นชั้นเรียน ห้องเรียน มีการสอน เวลา สถานที่ กลุ่มผู้เรียนและผู้สอนแน่นอน จึงมีการยืดหยุ่นได้น้อยกว่าแบบอื่น ๆ การเรียนแบบนี้ส่วนมากผู้เรียนมักจะมุ่งที่ประกาศนียบัตร วุฒิบัตร เพื่อมีศักดิ์ และสิทธิ์เทียบเท่ากับวุฒิทั่ว ๆ ไปกับการศึกษาในโรงเรียน ตัวอย่างการเรียนแบบชั้นเรียนนี้ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ, การอบรมครูประจำการของสถาบันการศึกษา, การอบรมเพื่อเข้ารับการศึกษาค้นคว้า เป็นต้น

2.2 แบบกึ่งชั้นเรียน เป็นการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อสนองความต้องการของคนในกลุ่มที่เฉพาะเจาะจงกว่าแบบชั้นเรียน มีความต้องการเฉพาะ เพื่อเหมาะกับสถานการณ์ เวลา และความเหมาะสมด้านอื่น ๆ เป็นการจัดบริการความรู้ในช่วงสั้น ๆ มีกำหนดเวลา ตัวอย่างการเรียนแบบกึ่งชั้นเรียน เช่น การอบรมวิชาชีพระยะสั้น, การประชุมสัมมนา, ประชุมเชิงปฏิบัติการ, การฝึกอบรมเยาวชน เป็นต้น

2.3 แบบไม่เป็นชั้นเรียน จัดขึ้นเพื่อเป็นบริการและส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไป ทุกช่วงอายุ ทุกเพศ ทุกระดับการศึกษา และความรู้ทุกประเภท ทุกรูปแบบไม่เป็นชั้นเรียน ตัวอย่างวิธีการส่งเสริมและให้ความรู้ เช่น การบริการข่าวสารข้อมูลโดยสื่อมวลชน, การเรียนจากสื่อการศึกษา, นิทรรศการในสาขาต่างๆ, การทัศนศึกษา, การฝึกงาน เป็นต้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้ในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต และตลอดเวลา จากทุกสภาวะแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นจากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อมวลชน จากชุมชน จากห้องสมุด จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ โดยมีลักษณะสำคัญคือ ไม่มีระบบ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ และไม่มีการรับประกาศนียบัตร

การศึกษาตามอัธยาศัยมีแนวการจัด และวิธีการส่งเสริมผสมผสานกัน ซึ่งการจัดจะเน้นตัวคนเป็นหลัก โดยเฉพาะถ้าประชาชนเกิดมีความต้องการ อยากได้ มีความสนใจ จะต้องชวนเขาไปหาความรู้ได้ตั้งแต่วิธีการหาความรู้ในบ้านไปจนถึงนอกบ้าน ซึ่งสามารถสรุปวิธีการแนวการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538, หน้า 35-39)

1. ให้สถาบันครอบครัว เป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และเป็นแหล่งความรู้โดยมีแนวการจัดและส่งเสริมดังนี้

1.1 ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวจะเป็นแหล่งหล่อหลอมความเป็นมนุษย์จากการเลี้ยงดู การอบรม การสั่งสอน มารยาททางสังคม และความรู้ที่เป็นการดำรงชีวิต ทั้งนี้จะมีการเสริมความรู้ให้กับครอบครัวเกี่ยวกับความพร้อมในการมีบุตร วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

1.2 ในด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวจะเป็นแหล่งจัดเวลาให้มีนิสัยการทำงานความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ความปลอดภัย ประหยัด ความรู้เท่าทันและไม่ถูกหลอกหลวง

1.3 ในด้านการเมืองการปกครอง ครอบครัวจะช่วยให้ทักษะเกี่ยวกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้จะมีการเสริมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้น ฯลฯ ให้กับครอบครัวเพื่อเป็นความรู้และความเข้าใจในการถ่ายทอดต่อไป

1.4 ในการส่งเสริมให้ครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่ในการให้การศึกษาตามอัธยาศัยนั้น โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนจะประสานงานและส่งเสริมองค์กรภาครัฐ และเอกชนที่มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับครอบครัวให้สนับสนุน ส่งเสริมครอบครัวให้จัดการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร เสริมความรู้ใหม่ ๆ เป็นต้น ตลอดจนสนับสนุนให้ครอบครัวมีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ในลักษณะของการพัฒนาบุคลากร เนื้อหาความรู้เสนอแนะวิธีการต่าง ๆ ในการจัด เช่น จัดบุคลากรให้ความรู้แก่มารดา การให้เนื้อหาหรือสื่อในการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน เป็นต้น

2. ให้สถาบันสื่อมวลชน เป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและเป็นแหล่งความรู้ โดยมีแนวการจัดและส่งเสริม ดังนี้

2.1 สถาบันสื่อมวลชน จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะต่าง ๆ ตามขอบเขต และภารกิจขององค์กรนั้น ๆ กำหนดให้ เพื่อเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ความบันเทิง รวมทั้งช่วยเพิ่มความรู้ ทักษะ เจตคติ และความเข้าใจหรือการรู้แจ้งสิ่งต่าง ๆ ในอันที่จะช่วยเหลือหลอม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ อาทิ

2.1.1 มุขนิธิต่อสร้างสรรค์ จัดรายการเวทีชาวบ้าน รายการมองต่างมุม รายการตอบประชาชน รายการเปิดประเด็น ฯลฯ

2.1.2 บริษัทแปซิฟิคอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด จัดรายการเช้าวันนี้ รายการสวัสดีวันใหม่ รายการสารคดีโลกสลัปส์ รายการเพื่อนร่วมเดินทาง (จ.ส.100) ฯลฯ

2.1.3 บริษัทกันตนากรู๊ป จำกัด จัดรายการทำพิธีสูงชัน ละครเกี่ยวกับวัยรุ่น รายการสารคดีน่ารู้ ฯลฯ

2.2 ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายความรู้ที่เหมาะสม

2.3 เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้และศูนย์ข้อมูล ซึ่งจัดบริการให้ประชาชนทั่วไป

2.4 ส่งเสริมในลักษณะร่วมกำหนดนโยบายและวางแผน การจัดทำหลักสูตร การวางแผนการผลิตกำลังแรงงานที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่น

3. ให้แหล่งชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งนันทนาการต่าง ๆ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและเป็นแหล่งความรู้ โดยมีแนวการจัดและส่งเสริม ดังนี้

3.1 ส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับประชาชนผู้สนใจ

3.2 จัดอบรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ต่อประชาชนผู้สนใจ

3.3 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงาน หรือคุณค่าทางการศึกษาของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประชาชนรับทราบในวงกว้าง

3.4 จัดการแสดง หรือการละเล่นเป็นครั้งคราว หรือตามเทศกาล

3.5 จัดการแสดงความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และวัฒนธรรม ตลอดจนประเพณีของท้องถิ่น

3.6 จัดองค์ความรู้สาขาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของภูมิปัญญา และทรัพยากรท้องถิ่น

3.7 ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และอบรมป้อนนิสัยให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3.8 ส่งเสริมศักยภาพของชุมชน ให้มีความสามารถจัดการศึกษาของตนเองรวมทั้งจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

3.9 ส่งเสริมในด้านวิทยากร เพื่อให้มีความรู้และเทคนิคใหม่ๆ แก่ผู้จัดการศึกษาตามอัยยาศัย

3.10 ส่งเสริมให้แหล่งธรรมชาติที่เกิดจากการปรุงแต่ง หรือเกิดจากธรรมชาติ ได้แก่ วนอุทยาน สวนสาธารณะ ป่าเขาถ้ำนาไพร แม่น้ำลำคลอง สวนสัตว์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัยยาศัย โดยจัดกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น

3.10.1 จัดกิจกรรมเข้าค่ายเพื่อให้ประชาชนที่สนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

3.10.2 จัดป้ายบอกความรู้ตามแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

3.10.3 จัดณรงค์ เพื่อการบำรุงรักษา และการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติต่าง ๆ

3.10.4 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบแหล่งทรัพยากรธรรมชาติแต่ละแห่งเกี่ยวกับการกิจ และกิจกรรม

3.10.5 ให้ความรู้เสริมแก่ประชาชนที่มาศึกษาตามแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเกี่ยวกับความปลอดภัย และวัฒนธรรมในการเข้าไปศึกษาหาความรู้ ณ แหล่งนั้น ๆ

4. ให้สถาบันการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษตามอัยยาศัย เป็นแหล่งจัดการศึกษาอัยยาศัยและแหล่งความรู้ โดยมีเนวการจัดและส่งเสริมดังนี้

4.1 สถาบันการศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ถือเป็นการกิจที่จะต้องจัดกิจกรรมตามอัยยาศัยในขอบข่ายความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษานั้น ๆ

4.2 สถาบันการศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน จัดกิจกรรมการศึกษาตามอัยยาศัยเฉพาะเรื่องตามความสนใจและศักยภาพของสถาบันการศึกษานั้น ๆ

4.3 จัดกิจกรรมในวันสำคัญ และประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนให้บริการห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ

4.4 สนับสนุนในด้านบุคลากร และทรัพยากรในการจัดการศึกษาและการจัดการในเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษา

4.5 สนับสนุนในด้านการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน

5. ให้งานต่าง ๆ ของรัฐ เป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และเป็นแหล่งความรู้ โดยมีแนวการจัดและส่งเสริม ดังนี้

5.1 จัดให้สถานทำงานเป็นแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง ตลอดจนให้ความรู้เสริมคุณภาพชีวิต ได้แก่ การฝึกทักษะในระดับที่สูงขึ้น การเพิ่มทักษะในการทำงาน

5.2 จัดให้โรงพยาบาล สถานีขนส่ง ป้ายประกาศตามแหล่งชุมชน ฯลฯ มีภารกิจในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะต่าง ๆ

5.3 ส่งเสริมในด้านห้องสมุดเพื่อเป็นแหล่งความรู้ต่าง ๆ ขององค์กร หรือหน่วยงาน

5.4 ให้มีป้ายนิเทศข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในชุมชน

6. ส่งเสริมให้องค์กรเอกชนหรือมูลนิธิหรือสมาคม เป็นแหล่งจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีแนวการจัดและส่งเสริม ดังนี้

6.1 องค์กรเอกชนซึ่งดำเนินการในรูปแบบสมาคม หรือมูลนิธิ จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะต่าง ๆ ตามขอบเขตหรือจุดมุ่งหมายขององค์กรนั้น ๆ กำหนดไว้ อาทิ

6.1.1 มูลนิธิเด็กจัดกิจกรรมครูข้างถนน เพื่อเสริมให้เด็กที่ด้อยโอกาสมีนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนความรู้และความบันเทิง

6.1.2 สมาคมผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมในลักษณะกลุ่มสนใจ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต และความรู้เพื่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

6.2 องค์กรเอกชนควรส่งเสริมให้ผู้ที่มีสิทธิ์ขอจัดการศึกษาตามอัธยาศัยได้มีสวัสดิการเพื่อการดำรงชีพได้ รวมทั้งให้ได้รับโอกาสในการศึกษาดูงานตามความเหมาะสม

6.3 รัฐควรจัดให้มีการประกาศเกียรติคุณองค์กรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยและต่างประเทศ

1. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้เปิดโอกาสให้ประเทศไทยมีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ซึ่งถือเป็นทางเลือกหนึ่งของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ที่หลาย ๆ ประเทศได้ดำเนินการมาแล้ว พร้อมทั้งให้สิทธิ์ประโยชน์แก่บิดา มารดาในการจัดการศึกษาให้แก่บุตรด้วย (รุ่ง แก้วแดง, 2542, หน้าคำนำ) บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวไว้ข้อหนึ่งมีใจความว่า “พ่อแม่ผู้ปกครองจัดการศึกษาให้ลูกเองได้ที่บ้าน (Home School) มีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 สอนเองทุกวิชา และรูปแบบที่ 2 สอนเองบางวิชา” สิทธิที่พ่อแม่จะได้รับจากรัฐ คือ

- การสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตร หรือผู้ที่อยู่ในความดูแล
- เงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนปลายของบุตรที่อยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้
- การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษา (ตามรายละเอียดในกฎหมาย)

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย เท่าที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พบว่ามีรูปแบบการดำเนินการที่อาจแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ (ยุทธชัย เจริญชัย, อุทัยวรรณ เจริญชัย และกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร, 2543, หน้า 166-171)

1. การจัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน โรงเรียนยังคงเป็นหลัก พ่อแม่ผู้ปกครองเพียงจัดการศึกษาในส่วนหนึ่ง โดยที่เด็กยังมีสถานภาพเป็นนักเรียนของโรงเรียน เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนที่มีข้อตกลงในความร่วมมือต่อกัน รูปแบบการดำเนินการในลักษณะนี้มีเพียงกรณีเดียว คือ กรณีการจัดการศึกษาของครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีข้อตกลงกับทางโรงเรียนว่า โรงเรียนจัดการศึกษา 3 วัน บ้านจัด 4 วัน (รวมเสาร์-อาทิตย์) โรงเรียนจัดการเรียนการสอนในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สร้างเสริมลักษณะนิสัย และภาษาอังกฤษ บ้านจัดการศึกษาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และการทำงานพื้นฐานอาชีพ โดยอยู่ในความดูแลสนับสนุนของสำนักงานโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.)

2. ลักษณะดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดี่ยว ที่ผ่านการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีรูปแบบการดำเนินการในลักษณะนี้มากที่สุด ในการดำเนินการมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง ต้องคิดสร้างสรรค์หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไปตามวิถีทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพครอบครัว ความคิดความเชื่อ หรือตามความถนัดความสนใจของลูก อย่างหลากหลายและแตกต่างกันไป คำว่า “ครอบครัวเดี่ยว” ไม่ได้หมายถึงการ โดดเดี่ยวตัวเอง สิ่งสำคัญข้อหนึ่งที่ทุกครอบครัวบ้านเรียนตระหนักดีคือ ลูกจะต้องมีสังคมมีกลุ่มเพื่อน ครอบครัวจึงมีความพยายามที่จะเชื่อมโยงเข้าหากัน เพื่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันของลูกหลาน นำไปสู่การจัดการศึกษาร่วมกันอย่างหลวม ๆ รวมกันเป็นกลุ่มครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันอย่างจริงจังต่อเนื่อง

3. ลักษณะดำเนินการ โดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน คือครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวมีการดำเนินการจัดการศึกษาร่วมกันในบางส่วนอย่างมีความต่อเนื่องจริงจัง แต่ละครอบครัวสมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีอิสระในการที่จะจัดการศึกษาภายใต้ ปรัชญาการศึกษา, จุดมุ่งหมายทางการศึกษา และหลักการพื้นฐาน ที่กลุ่มมีข้อตกลงยึดถือร่วมกัน มีการจัด

การศึกษาทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัว พร้อมไปกับการจัดการศึกษาร่วมกันของทั้งกลุ่มตามที่นัดหมาย อย่างมีสัดส่วนเหมาะสมไปตามสภาพการณ์ของแต่ละช่วงเวลา ตามความพร้อม ความสนใจ หรือตามข้อจำกัดที่แตกต่างกันของแต่ละครอบครัว กล่าวโดยรวมแล้วยังมีลักษณะการกระจายตัวมากกว่าที่จะรวมศูนย์การบริหารจัดการเข้ามาอยู่ในที่เดียว ตัวอย่างที่จัดชัดเจนในขณะนี้คือ กรณีกลุ่มครอบครัว “บ้านเรียนปัญญากร” ที่มีสมาชิกเบื้องต้นทั้งหมด 8 ครอบครัว

4. ลักษณะดำเนินการ โดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว คือครอบครัวหลายครอบครัวมาจัดการศึกษาให้กับลูกหลานร่วมกัน ในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง โดยจัดตั้งเป็นโรงเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ที่คณะครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษากำกับดูแลทั้งในทางนโยบายและการบริหารจัดการ อาจจดทะเบียนกิจการเป็นองค์กรสาธารณกุศลด้วย เพื่อให้เป็นสถานศึกษาที่ปลอดพ้นจากเรื่องธุรกิจการค้า ในการดำเนินงานมีการมอบหมายหรือจ้างคณะทำงานทำหน้าที่บริหารจัดการเต็มตัว มีครูที่มีค่าตอบแทนตามความเหมาะสม รับผิดชอบเรื่องการเรียนการสอน พ่อแม่ในกลุ่มบางคนที่มีเงื่อนไขอาจร่วมเป็นครูหรืออยู่ในทีมบริหารด้วย ตัวอย่างชัดเจนคือ การดำเนินงานของ “สถาบันปัญญาไทย” ภายใต้การดูแลของมูลนิธิวิถีสอนด้วยปัญญา เริ่มจากเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่กี่ครอบครัวใช้บ้านที่อาศัยของตนเป็นสถานที่ตั้ง และกำลังจะพัฒนาไปเป็นโรงเรียนครอบครัว หรือศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มครอบครัว อย่างมีระบบการบริหารจัดการ มีอาคารสถานที่ตั้งในพื้นที่ที่สามารถรองรับผู้เรียนและการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น หากจดทะเบียนจัดตั้งเป็นโรงเรียน ความแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปก็คือ

4.1 เป็นโรงเรียนของครอบครัวที่กลุ่มครอบครัวเป็นเจ้าของช่วยกันจัดตั้งและดำเนินการเอง โดยแนวความเชื่อ จุดมุ่งหมาย หรือปรัชญาการศึกษา ที่ยึดถือร่วมกัน

4.2 เป็นโรงเรียนขนาดเล็กจัดการศึกษาให้กับเฉพาะลูกหลานภายในกลุ่ม หรืออาจขยายตัวไปในแต่ละปี รับลูกหลานจากครอบครัวที่สมัครใจเข้าร่วมด้วยตามความเหมาะสม แต่ในปริมาณไม่มากนัก ดำเนินการไปจนลูกหลานสำเร็จการศึกษา หรือดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ ควบคู่ที่ยังคงรักษา และบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย และปรัชญาของตน

4.3 เป็นกิจการโรงเรียนแบบการกุศล ไม่เป็นธุรกิจการค้า มุ่งแสวงหากำไร

2. การดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศ

จากรายงานการวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ประสพการณ์ของนานาชาติ” โดย อมรวิทย์ นาคทรพร (2543, หน้า ช-ฎ) ได้เสนอข้อค้นพบมาดังต่อไปนี้

2.1 โรงเรียนในบ้านการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ถูกวางแผนขึ้นอย่างตั้งใจสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้าน หรือสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ทำหน้าที่ครู หรือ

ผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้น เป็นรูปแบบการศึกษาทางเลือกที่ให้สิทธิพ่อแม่จัดการศึกษาแก่บุตรได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปัจจุบันได้แพร่หลาย และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ โดยมีการประมาณการว่าปัจจุบันมีเด็กที่เรียนอยู่ที่บ้านทั่วโลกเป็นจำนวนราว 2-3 ล้านคน เฉพาะในสหรัฐอเมริกามีเด็กที่เรียนอยู่ที่บ้านเป็นจำนวนถึง 1.23 ล้านคน และคาดว่าในปี ค.ศ.2008 อาจมีเด็กอเมริกาที่เรียนอยู่ที่บ้านเป็นจำนวนถึง 6.87 ล้านคน ส่วนประเทศอื่น ๆ ที่มีเด็กเรียนอยู่ที่บ้านจำนวนมาก ได้แก่ แคนาดา, ออสเตรเลีย, อังกฤษ, ฝรั่งเศส เป็นต้น

2.2 สำหรับแรงผลักดันกระแสการศึกษาโดยครอบครัว ปัจจัยสำคัญได้แก่ ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ตลอดจนปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด และการล่วงเกินทางเพศในโรงเรียน ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม ที่เป็นเหตุให้ครอบครัวจำนวนหนึ่งหันไปพึ่งการศึกษาทางเลือกในรูปแบบการศึกษาโดยครอบครัว มากขึ้น สำหรับปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ปรัชญาและความเชื่อทางการศึกษาส่วนบุคคลของพ่อแม่ ความต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว นอกจากนี้ปัจจัยเสริมที่สำคัญ ได้แก่ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ช่วยให้รูปแบบการเรียนรู้อยู่บ้านที่ “ผู้เรียนกำกับวิถีทางการเรียนรู้ของตนเอง” (Self-directed Learning) โดยการเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และมีลัดมีเดียจากที่บ้านมีความเป็นไปได้มากขึ้นในประเทศที่เจริญแล้ว

2.3 ในการเปิดเสรีให้มีการจัดโรงเรียนในบ้านได้ หลายประเทศมีการปรับเงื่อนไขทางกฎหมาย ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายการศึกษาเข้ามารองรับ ทั้งนี้นอกเหนือจากการรองรับสิทธิของพ่อแม่ในการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายการศึกษาแล้ว ข้อกำหนดของกฎหมายและระเบียบส่วนใหญ่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวยังเกี่ยวพันไปถึงเงื่อนไขการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 5 ประการ ได้แก่ สถานะภาพและแนวการจดทะเบียน, คุณสมบัติขั้นต่ำของพ่อแม่, เนื้อหาขั้นต่ำของหลักสูตรที่ใช้สอน, การติดตามตรวจสอบและนิเทศก์การสอน และการสอบวัดมาตรฐานความรู้ตลอดจนการเทียบโอนผลการศึกษาไปสู่โรงเรียนในระบบปกติ อย่างไรก็ตามในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา, แคนาดา, ออสเตรเลีย ซึ่งกระจายอำนาจให้แก่รัฐรับผิดชอบการจัดการศึกษาของตนเอง มีความหลากหลาย และระดับความเข้มของกฎระเบียบแตกต่างกันไป

2.4 ในโลกตะวันตกครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ส่วนใหญ่เคร่งศาสนา และมีเหตุผลทางศาสนาเป็นมูลเหตุจึงสำคัญที่ไม่ส่งลูกไปโรงเรียน นอกจากนี้ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่อยู่ครบทั้งพ่อและแม่มีลูกตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีระดับการศึกษาและรายได้ปานกลางหรือสูงกว่าระดับเฉลี่ยของคนทั่วไปเล็กน้อย

2.5 หลักสูตรและการเรียนการสอนแบบการศึกษาโดยครอบครัว ประเด็นสำคัญอยู่ที่ “ความหลากหลาย” ขึ้นอยู่กับความเชื่อแรงจูงใจของพ่อแม่แต่ละครอบครัวที่เข้ามาจัดการศึกษาโดยครอบครัว พ่อแม่ที่เข้ามาจัดด้วยความห่วงในคุณภาพมาตรฐานการศึกษา อาจจัดหลักสูตรของตนเองที่มีโครงสร้าง และเนื้อหาคล้ายคลึงกับที่โรงเรียนจัดให้ ส่วนพ่อแม่ที่เข้ามาจัดเพราะไม่เชื่อในปรัชญาหรือแนวทางของโรงเรียนทั่วไป อาจจัดหลักสูตรที่ไม่มีโครงสร้างตายตัว แต่เน้นให้เด็กเรียนรู้ไปกับการ “สัมผัสชีวิต” ที่พ่อแม่เหล่านี้เชื่อว่าเป็นวิถีทางที่ถูกต้องในการพัฒนาเด็กให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ทั้งนี้ในครอบครัวบ้านเรียน ส่วนใหญ่มีแม่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน โดยใช้เวลาสอนประมาณ 20-30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือวันละประมาณ 5 ชั่วโมง และมีวิธีสอนที่หลากหลาย ตั้งแต่แบบประเพณีนิยมที่มีตารางสอน และแผนการสอนชัดเจน ไปจนถึงแนวการสอนแบบไม่มีโครงสร้างชัดเจน โดยให้เด็กเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนดสาระ ทิศทาง และอัตราความเร็วในการเรียน (Self-directed Learning) นอกจากนี้ครอบครัวส่วนใหญ่มีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ลูกของตน เช่น การร่วมกิจกรรมกับชุมชน โบสถ์ กลุ่มลูกเสือและเนตรนารี การทัศนศึกษาร่วมกับครอบครัวบ้านเรียนอื่น ๆ การไปพิพิธภัณฑ์ การไปเยี่ยมบ้านคนชรา เป็นต้น ส่วนในด้านการวัดผลการเรียน นอกจากการทดสอบความรู้ด้วยแบบทดสอบมาตรฐานของแต่ละประเทศแล้ว ยังเน้น “การวัดผลทางเลือก” (Alternative Assessment) เช่น การใช้แฟ้มสะสมงาน, การประเมินจากโครงงานหรือกิจกรรมพิเศษ, การจดบันทึกของพ่อแม่ เป็นต้น

2.6 ในประเทศที่ทำการศึกษาล้วนส่วนใหญ่มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ครอบครัวบ้านเรียนในละแวกใกล้เคียงไปจนถึงระดับชาติ เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไปจนถึงการจัดตั้งองค์กรประสานงานระดับชาติ หรือท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เช่น ในกรณีสหรัฐอเมริกา การตั้งองค์กรระดับชาติที่สำคัญ ได้แก่ National Home Education Research Institute (NHRI) และ Home School Legal Defense of America (HSLDA) ซึ่งมีบทบาททั้งในเชิงวิชาการ และการดำเนินการทางกฎหมายแทนพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวตามลำดับ

การอภิปรายเรื่อง “แก่นแท้และจุดมุ่งหมายอันสมบูรณ์ของการศึกษาโดยครอบครัว”

แมซีสันสตันีย์ สเตียร์สตุต (2543, บันทึกลง) ได้ร่วมอภิปรายไว้มีใจความสำคัญดังนี้ “อยากให้โลกเป็นอย่างไร ก็ต้องทำให้คนในโลกเป็นอย่างนั้น” ถ้าการศึกษาที่ทำให้คนยังคงมีความยึดมั่นถือมั่น การศึกษาเช่นนี้ถือว่าไม่บรรลุเป้าหมาย การจัดการศึกษาทำให้เกิดทุกข์ กระบวนการจัดการศึกษาจะต้องทำให้เราเข้าไปเห็นความทุกข์ไม่ใช่มองทุกข์ ต้องทำการวิเคราะห์ทุกข์วิเคราะห์สิ่งที่กำลังเผชิญ ต้องพยายามที่จะจัดกระบวนการที่ทำให้เด็กกล้าที่จะเผชิญกับสิ่งที่ตัวเองกำลังประสบอยู่ และต้องกล้าหาญทางจริยธรรมที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงเหตุแห่งทุกข์ ต้องเข้าไปในเหตุของเรื่องนั้น และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง

160232

371.042
S 3435
๑

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2543, บันทึกลง) ได้ร่วมอภิปรายมีใจความสำคัญดังนี้ พ่อแม่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ที่ถูกต้องให้แก่ลูกได้ การปฏิรูปการศึกษาปัจจุบันกำลังสร้างคนให้มีความสุขกับการให้มากกว่าความสุขจากสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุหรือเงินเสมอไป เป็นคนที่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต สังคมทั้งเพราะกระแสต่าง ๆ ทำให้คนแข่งกันเอาชนะกัน กระแสของครอบครัวบ้านเรียนจำเป็นต้องสร้างให้เข้มแข็ง เพราะสามารถที่จะให้อนุสติที่ดีกับการศึกษาโดยภาพรวมได้ การที่เด็กเป็นหัวใจของการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญ ไม่จำเป็นว่าพ่อแม่จะเป็นผู้กำหนด หรือนำทางเสมอไป การจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นจะต้องมี

1. การวางแผนที่ดี มีเป้าหมายชัดเจน
 2. บทเรียนที่จะเริ่มให้เด็กเรียนรู้นั้นเริ่มจากสิ่งเล็ก ๆ ใกล้ตัวที่มีความหมายและสามารถทำให้เด็กสนใจได้
 3. วัตถุประสงค์การเรียนรู้ต้องบอกให้ชัดเจนว่าจะให้เด็กเรียนรู้อะไร จะต้องตามวัยและความสนใจของเด็ก
 4. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องเอาเรื่องชีวิตในบ้านมาเรียนรู้เน้นเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา บูรณาการเรื่องเล็ก ๆ แต่รู้ให้กว้างไกล ย้ำตรงที่ได้คิด ได้ทำ ได้สัมผัส สื่อที่มาจากชีวิตจริงหาง่าย ใช้ได้ ใกล้ตัว
 5. ประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลาย วัดให้ถูกที่ด้วยวิธีที่ถูกทาง
- เป้าหมายของการศึกษาโดยครอบครัวต้องบูรณาการวิธีคิดหลายๆ เรื่องให้มีความสมบูรณ์ที่เป็นเป้าหมายของการศึกษาคิดว่าการแยกสอนเป็นรายวิชา ซึ่งปัจจุบันในระบบโรงเรียนกำลังทำความรู้ที่ได้จึงไม่สามารถไปด้วยกัน ทำให้เกิดความล้มเหลว ต้องเน้นที่เป้าหมายคือให้เด็กรู้สึกดีกับตัวเอง มั่นใจกับตัวเอง จะทำให้เด็กมีจริยธรรมและมีน้ำใจ

อุทัย ดุลยเกษม (2543, บันทึกลง) ได้ร่วมอภิปรายมีสาระสำคัญดังนี้ ก่อนหน้าจะมีระบบโรงเรียน คนเรียนรู้จากกลไกหลักที่ทุกสังคมมี และคนก็ได้ถูกกลไกเหล่านี้หล่อหลอมให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมที่ดำรงชีวิตอยู่ กลไกเหล่านี้ได้แก่

1. ครอบครัว (Family, Home) เป็นกลไกหล่อหลอมการเรียนรู้หนึ่งที่สำคัญ
2. เพื่อน (Friends) เรียนรู้จากเพื่อนที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียง เพื่อนบ้านใกล้เคียง
3. ชุมชน (Community) เรียนรู้จากชุมชนที่อาศัยอยู่
4. สถาบันทางศาสนา (Religion) อาทิ วัด โบสถ์ มัสยิด เป็นต้น
5. การละเล่นต่าง ๆ (Indigenous Media) เช่น มโนราห์ ลิเก เป็นต้น เหล่านี้สามารถเรียนรู้ได้เกี่ยวกับวิธีคิด วัฒนธรรม

ประมาณศตวรรษที่ 18 โลกเกิดสิ่งที่เรียกว่ารัฐชาติ (Nation State) แต่เดิมคนอยู่รวมกันเป็นเผ่าพันธุ์ ส่วนเมืองไทยรัฐชาติเกิดขึ้นครั้งแรกสมัยรัชการที่ 5 นั้นการมีศูนย์รวมแห่งอำนาจรัฐชาตินี้เองเป็นตัวหลักคั่นที่สำคัญในการที่จะยึดกุมกลไกการเรียนรู้ทั้ง 5 ประการ เามาเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างอุดมการณ์ และตั้งองค์กรขึ้นใหม่เรียกว่า “โรงเรียน” เพื่อสร้างสิ่งที่เรียกว่า “พลเมืองดีในสายตาของรัฐ” (Good Citizen) เพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงการทำให้ทำนาเลื่อนลอยแบบเดิม รัฐใช้ระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือในการสร้างคนเข้ามารองรับระบบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่ และสร้างวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของผู้ที่มีอำนาจในการครอบครองรัฐชาตินั้น ทุกรัฐชาติไม่ได้มีเผ่าพันธุ์เดียวแต่เผ่าพันธุ์ที่ยึดอำนาจรัฐจะพยายามถ่ายทอดให้เผ่าพันธุ์อื่นสวามิภักดิ์ และยอมรับวิถีชีวิตต่อเผ่าพันธุ์ที่มีอำนาจ กรณีที่ชัดเจนที่สุดในสังคมไทยคือ ทุกภาคในประเทศไทยต้องพูดภาษากลางแบบกรุงเทพฯ ซึ่งถือว่าเป็นภาษาราชการ เป็นต้น ระบบโรงเรียนมีโครงสร้างเป็นโครงสร้างแบบเดียวกับองค์กรอื่น ๆ ของรัฐ โครงสร้างของโรงเรียน ได้แก่

1. งบประมาณ
2. กฎเกณฑ์ เช่น ระเบียบการไว้ทรงผมของเด็กนักเรียน, การแต่งเครื่องแบบนักเรียน เป็นต้น
3. หลักสูตร หลักสูตร หมายถึง การเอาความรู้ที่มีอยู่แล้วมาจัดระบบใหม่และตั้งชื่อใหม่ และกำหนดความยากง่ายของเนื้อหา แบ่งออกเป็นระดับ เพื่อให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละช่วงอายุ
4. คนของรัฐซึ่งเข้ามาดำเนินการ ได้แก่ ครูอาจารย์

หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนจะรองรับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่รวมทุกอย่างมาอยู่ที่ศูนย์กลางความเจริญ ฉะนั้นเด็กย่อมได้เรียนรู้เพียงแง่มุมเดียว เช่น โรงเรียนสอนภาษากลาง แต่ไม่สอนให้พูดภาษาเหนือ หรือใต้ เป็นต้น และโรงเรียนยังได้ถ่ายทอดระบบการ แข่งขัน กระบวนการเรียนการสอนทุกอย่างเน้นกระบวนการแข่งขัน ใครประสบความสำเร็จได้รับการยกย่อง ใครสอบตกได้รับการประณาม และยังทำให้เด็กไม่สามารถคิดอะไรอย่างสร้างสรรค์ได้เป็นไปตามคนหมู่มาก ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการคิดต่างจากคนอื่น การยอมสยบต่ออำนาจ ไม่กล้าท้าทายต่ออำนาจทุกชนิด ทั้งในเรื่องจริงและสัญลักษณ์ เช่น ชุดสีทากี้ ทุกคนสยบต่อสีทากี้ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้สังคมเริ่มเกิดปัญหา ปัญหาที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและสลับ ซับซ้อน ความเป็นมนุษย์เริ่มหายไปเพราะทำทุกอย่างตอบสนองกับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ตอบสนองและสวามิภักดิ์ต่อรัฐ คนเริ่มยอมรับสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เมื่อมีความคิดอ่านมากขึ้น สังคมเปลี่ยนแปลงไปมีโอกาสได้รับสิ่งต่าง ๆ มากกว่าในรัฐของตนผ่านทางสื่อสมัยใหม่ การเดินทาง

ท่องเที่ยว เป็นต้น การศึกษาโดยครอบครัว จึงเป็นผลมาจากการหาทางเลือกในเรื่องกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็ก และจากคำว่า “Home” น่าจะมาจาก

1. H (Head) สถิติปัญญา การจัดการศึกษาที่ใช้ Home เป็นฐานต้องสนใจวิธีคิด ระบบวิธีคิด สถิติปัญญา ไม่ใช่ความจำ

2. O (Occupation) สัมมาอาชีพะ ว่าด้วยเรื่องการค้ารงชีวิตอยู่ได้อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ โดยไม่มีการเบียดเบียนกัน

3. M (Mental, Mentality) สนใจในเรื่องการพัฒนาทางจิตวิญญาณ

4. E (Emotion) สนใจการพัฒนาทางอารมณ์ของเด็ก

เริ่มต้นจากความเป็นธรรมชาติของเด็ก เด็กมีความแตกต่างกันในหลายมิติ โรงเรียนมีความพยายามที่จะทำการสอนเป็นรายบุคคล แต่เนื่องจากโรงเรียนมีโครงสร้าง มีหลักสูตรจึงไม่สามารถทำการสอนเด็กในแต่ละบุคคลในความแตกต่างกันแต่ละมิติของเด็กได้ ทางเลือกที่เป็นไปได้ในปัจจุบัน คือนำเด็กออกมาสอนในบ้านทำการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้การศึกษาโดยครอบครัวสามารถจัดขึ้นได้จริงควรจะต้องมี เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ผู้ปกครองมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์, เป้าหมายของการศึกษาชัดหรือไม่ และหากจบการศึกษาต้องการให้เด็กทำอะไรหรือเป็นอย่างไรต่อไป

2. ผู้ปกครองมีความสามารถในการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาหรือไม่ คือมีความทันต่อยุคสมัยในการเรียนรู้หรือไม่

3. มีชุมชนสนับสนุน มีเพื่อนมีกลุ่มคนที่รองรับเป็นชุมชนสามารถคุยกันได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สนับสนุนให้กำลังใจเมื่อประสบปัญหา

4. ผู้ปกครองมีความมั่นใจ ต้องเชื่อในสิ่งที่ทำ และเชื่อว่าการศึกษาโดยครอบครัวเป็นสิ่งที่เหมาะสำหรับบุตร หรือนุคคลที่อยู่ในความดูแล

การวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ถูกพัฒนาขึ้นโดย ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (อาจารย์ประจำภาควิชาสารคดีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ซึ่งได้ผสมผสานเทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) กับเดลฟาย (Delphi) เข้าด้วยกัน ดังต่อไปนี้

เทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาหรือคาดการณ์ถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในอนาคต ผู้คิดค้นการวิจัยตามแนวทาง EFR คือ ศาสตราจารย์ Robert B. Textor ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางมานุษยวิทยาและการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยแอสตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา การวิจัยตามแนว EFR หมายถึงการวิจัยที่

นำแนวความคิดในเรื่องวัฒนธรรมมาใช้โดยมีมาตรการบางอย่างที่จะสามารถวัดถึงความแน่วแน่ ความสอดคล้อง และความละเอียดอ่อนของแนวความคิดนี้ การวิจัยตามแนว EFR มิได้ต้องการจะศึกษาถึงอนาคตตามที่มีผู้อาจเข้าใจกัน เพียงแต่ต้องการที่จะหาความจริง อธิบาย วิเคราะห์ และทราบถึงภาพลักษณ์ของคนในปัจจุบัน ซึ่งมีต่อวัฒนธรรมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นนั้นว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นคำตอบหรือความคิดเห็นที่ได้จะเป็นเรื่องที่ไม่เกินเลย หรือออกนอกขอบเขตของความเป็นจริงไป (ม.ล.พันธุ์สุริย ลดาวัลย์, 2542, หน้า 7) การศึกษาถึงการวิจัยตามแนว EFE จำเป็นต้องทำความเข้าใจในความหมายของคำดังต่อไปนี้ (ม.ล.พันธุ์สุริย ลดาวัลย์, 2542, หน้า 9-12)

1. การฉายภาพอนาคต หมายถึง ถ้อยแถลงที่แสดงเจตนาถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มุ่งวิเคราะห์เฉพาะปรากฏการณ์หนึ่งปรากฏการณ์ใดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตภายในขอบเขตที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความถูกต้องที่ใกล้เคียง ดังนั้นการฉายภาพจึงอาจจะเกี่ยวข้องกับตัวเลขหรือมีลักษณะในเชิงปริมาณ ในขณะที่การสร้างมโนภาพแห่งอนาคตมุ่งคาดการณ์ถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ หลายปรากฏการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในสังคมนั้นในอนาคต ซึ่งครอบคลุมในเรื่องที่กว้างขวางกว่า ดังนั้นการสร้างมโนภาพแห่งอนาคตจึงเกี่ยวข้องกับข้อมูลในเชิงคุณภาพมากกว่า

2. การพยากรณ์ เป็นการเสนอภาพในอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด จากการฉายภาพอนาคตหลาย ๆ ทางด้วยกัน การพยากรณ์จะเป็นการนำผลจากปรากฏการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตมาสรุป หรือมาเป็นแนวทางเลือก ในการสัมภาษณ์แบบ EFR นั้นจะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึง การสร้างมโนภาพแห่งอนาคตในด้านดี (Optimistic Scenario) ก่อนแล้วจึงจะให้กล่าวถึงการสร้างมโนภาพแห่งอนาคตในด้านร้าย (Pessimistic Scenario) โดยเหตุการณ์กำหนด หรือคาดการณ์ขึ้นในอนาคต เหตุการณ์กำหนด หรือคาดการณ์ขึ้นในอนาคตทั้งในด้านดีและด้านร้ายนั้นมีลักษณะเพียงอาจเป็นไปได้เท่านั้น หลังจากที่ได้กล่าวถึงการสร้างมโนภาพแห่งอนาคตทั้ง 2 ด้านแล้ว จึงจะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึง การสร้างภาพอนาคตในด้านที่เป็นไปได้มากที่สุด (Most Probable Scenario)

3. การสร้างมโนภาพแห่งอนาคต การสร้างภาพอนาคตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการวิจัยตามแนวทาง EFR มีลักษณะที่ซับซ้อนมากกว่าการฉายภาพอนาคต หรือการพยากรณ์ อีกทั้งยังครอบคลุมปรากฏการณ์ในขอบเขตที่กว้างมากกว่า ปกติการสร้างภาพอนาคตจะรวมเอาการฉายภาพอนาคต หรือการพยากรณ์เข้าไว้ด้วยกัน ภาพอนาคตในที่นี้หมายถึง การเล่าเรื่องราวในอนาคต หรือประวัติศาสตร์อนาคต (Future History) เพื่อทราบถึงประเด็นสำคัญ 2 เรื่องด้วยกันคือ

3.1 สิ่งต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในช่วงอนาคตข้างหน้า และ

3.2 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ นั้นมีกระบวนการอย่างไร

กระบวนการวิจัยแบบ EFR เริ่มด้วยการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-Directive, Open-Ended) โดยผู้วิจัยอาจมีหัวข้อ หรือประเด็นที่เตรียมไว้ประกอบเพื่อถกสนทนา แต่จะไม่มีลักษณะของการถามแบบชี้นำ หลักการสัมภาษณ์แบบ EFR นี้ถือว่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ควบคุมการสัมภาษณ์ และมีอิสระในการให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ ลักษณะการสัมภาษณ์แบบ EFR ที่เด่นและแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์แบบอื่นคือ จะมีการแบ่งช่วงการสัมภาษณ์ออกเป็นช่วง ๆ โดยอาจแบ่งตามหัวข้อที่สัมภาษณ์ หรือตามช่วงเวลาที่เหมาะสม จากนั้นผู้สัมภาษณ์จะทำการสรุปการสัมภาษณ์จากบันทึกที่จดไว้หรือจากเทปบันทึกเสียงให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟัง และขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และแก้ไขคำสัมภาษณ์ได้ กระบวนการเช่นนี้เรียกว่าเทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization Technique) โดยจะทำเช่นนี้จนจบการสัมภาษณ์ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือ คือมีทั้งความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของข้อมูลเพิ่มขึ้น เมื่อสัมภาษณ์ครบทั้ง 3 ภาพ ได้แก่ อนาคตภาพทางดี (Optimistic Realistic Scenario), อนาคตภาพทางร้าย (Pessimistic-Realistic Scenario) และอนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most-Probable Scenario) ตามขั้นตอนแล้ว ผู้สัมภาษณ์อาจสรุปการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง และขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข และหรือเพิ่มเติมคำสัมภาษณ์อีก หรืออาจนำผลการสัมภาษณ์ที่บันทึกไว้ไปเรียบเรียงใหม่ แล้วส่งผลการสัมภาษณ์ที่เรียบเรียงแล้ว (Protocol) ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์อ่านและสามารถตรวจแก้ไขเป็นการส่วนตัวได้ หลังจากนั้นจึงนำผลการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เพื่อหาฉันทามติระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ และนำเสนอโน้มน้าที่มีฉันทามติมาเขียนเป็นอนาคตภาพซึ่งเป็นการวิจัย (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2540, หน้า 263-265)

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi) เป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิจัยทางการศึกษาอย่างมากในปัจจุบัน ถูกค้นพบและพัฒนาโดยนักวิจัยบริษัทแรนด์ (The Rand Corporation) ชื่อ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และ นอร์แมน ดาลกี (Norman Dalkey) เมื่อต้นปี ค.ศ. 1950 เทคนิคเดลฟายคือ ขบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยที่ผู้วิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็น หรือตัดสินใจปัญหาในรูปของการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเทคนิคนี้จะทำให้ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัด รวมทั้งยังประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่น หรือเสียงส่วนใหญ่ (ใจทิพย์ เชื้อรัตน์พงษ์, 2542, หน้า 23) กระบวนการของเทคนิคเดลฟายเริ่มจากการ

คัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่วมออกแบบสอบถาม การคัดเลือกนั้นควรเลือกผู้มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริง ควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจ ตั้งใจ และมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัยโดยตลอด รวมทั้งยินยอมและเสียสละเวลา จำนวนผู้เชี่ยวชาญโดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าควรมีกี่คนแต่โทมัส แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) ได้เสนอว่าหากมีผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากกว่า 17 คนขึ้นไปอัตราความคลาดเคลื่อนจะยิ่งลดน้อยลงมาก ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงไม่ควรน้อยกว่า 17 คน (ใจทิพย์ เชื้อรัตน์พงษ์, 2542, หน้า 24) และในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่ตรงความจริง และน่าเชื่อถือมากขึ้น จึงต้องถามซ้ำและส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลายรอบโดยทั่วไปมักจะถามความคิดเห็น 3-4 รอบ คือ (ใจทิพย์ เชื้อรัตน์พงษ์, 2542, หน้า 25-26)

รอบที่ 1 แบบสอบถามในรอบแรกมักเป็นคำถามปลายเปิดและเป็นการถามอย่างกว้าง ๆ เพื่อต้องการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน

รอบที่ 2 แบบสอบถามในรอบที่ 2 จะพัฒนาจากคำตอบในแบบสอบถามของรอบแรกโดยผู้ทำการวิจัยจะรวบรวมความคิดเห็นที่ได้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน และนำมาวิเคราะห์ พิจารณา รวมทั้งคัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก จากนั้นก็จัดสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 ส่งกลับไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นอีกครั้ง แบบสอบถามรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต้องลงมติจัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อในรูปแบบของการให้เปอร์เซ็นต์หรือแบบมาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) รวมทั้งเขียนเหตุผลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของแต่ละข้อ ลงในช่องว่างที่เว้นไว้ตอนท้ายประโยค นอกจากนี้หากมีคำถามข้อใดที่ไม่ชัดเจน หรือควรมีการแก้ไขสำนวน ผู้เชี่ยวชาญสามารถเขียนคำแนะนำลงในช่องว่างดังกล่าวได้ ในบางครั้งผู้ทำการวิจัยอาจไม่ได้เริ่มต้นด้วยการส่งแบบสอบถามปลายเปิดเหมือนอย่างในรอบแรก แต่สร้างแบบสอบถามฉบับแรกในลักษณะคล้าย ๆ กับแบบสอบถามที่ 2 และสร้างคำถามเกี่ยวกับปัญหาที่กำลังวิจัยขึ้นเอง แล้วจึงส่งไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอให้จัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อ แบบสอบถามในลักษณะนี้ผู้ทำการวิจัยควรมีคำถามปลายเปิดในตอนท้ายของแบบสอบถาม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้

รอบที่ 3 หลังจากได้รับแบบสอบถามรอบที่ 2 จากผู้เชี่ยวชาญคืนแล้ว ผู้ทำการวิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่โดยใช้ข้อความเดียวกับแบบสอบถามรอบที่ 2 เพียงแต่เพิ่มตำแหน่งมัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แต่ตำแหน่งที่ผู้ตอบทำนั้น ๆ ได้ตอบในแบบสอบถามฉบับรอบที่ 2 แล้วส่งกลับไปให้ผู้ตอบทำนั้น ๆ อีกครั้งหนึ่ง จุดประสงค์ของแบบสอบถามรอบนี้เพื่อให้ผู้ตอบได้เห็นความแตกต่างระหว่างคำตอบเดิมของตัวเอง มัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของคำตอบที่ได้จากกลุ่มผู้ตอบทั้งหมด แล้วพิจารณาทบทวนอีกครั้งว่าต้องการยืนยันคำตอบเดิม หรือ

ต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หากต้องการยืนยันคำตอบเดิมก็จะได้รับการขอร้องให้เขียนเหตุผลสั้น ๆ ลงตอนท้ายของแต่ละข้อด้วย การส่งแบบสอบถามในรอบนี้นั้นจะจัดส่งไปให้กับผู้ที่ตอบและส่งคืนแบบสอบถามรอบที่ 2 แล้วเท่านั้น

รอบที่ 4 ผู้ทำการวิจัยจะทำตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 3 คือคำนวณหาค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ จากคำตอบที่ได้มาใหม่ แล้วใส่ลงในแบบสอบถามที่มีรูปแบบ และเนื้อหาเช่นเดียวกับฉบับในรอบที่ 3 รวมทั้งใส่ตำแหน่งของผู้ตอบท่านนั้น ๆ ในฉบับที่ 3 ด้วย จากนั้นส่งไปให้ผู้ตอบพิจารณาตอบทวนคำตอบอีกครั้ง โดยทั่ว ๆ ไปมักจะตัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 แล้วใช้ผลที่ได้ในรอบที่ 3 พิจารณาเสนอผลการวิจัย เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่รวมเอาจุดเด่น หรือข้อดีของเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน การรวมข้อดีของทั้ง 2 เทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี โดยหลักการเทคนิค EDFR เป็นการผสมผสานระหว่าง EFR กับ Delphi เข้าด้วยกัน ขั้นตอนต่าง ๆ ของ EDFR ก็จะคล้ายกับ Delphi เพียงแต่จะมีการปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่น และเหมาะสมมากขึ้น โดยในรอบแรกของการวิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ที่ปรับปรุงแล้ว หลังจากการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์แล้วสร้างเป็นเครื่องมือซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นแบบสอบถาม แล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ มักทำประมาณ 2-3 รอบ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2540, หน้า 265-266) อาจสรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ของการวิจัยแบบ EDFR ได้ดังนี้คือ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2540, หน้า 266-267)

1. กำหนดและเตรียมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นนี้นับว่าสำคัญและจำเป็นมาก เชื่อว่ายิ่งได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจริงมากเท่าไร ยิ่งทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น ส่วนการเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญยังมีความจำเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญอาจมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยลักษณะนี้ หรืออาจไม่มีเวลาให้ผู้วิจัยได้เต็มที่ ผู้วิจัยจำเป็นต้องติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายถึงจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณ และประโยชน์ของการวิจัย ย้ำถึงความจำเป็น และความสำคัญของการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญทราบ แล้วจึงขอความร่วมมือ หากได้รับความร่วมมือจึงขอนัดวันเวลาสำหรับสัมภาษณ์ การเตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว นอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่า จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัว เตรียมข้อมูล จัดระบบข้อมูล และความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น

2. สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) การสัมภาษณ์มีลักษณะและขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์ที่จะสนองตอบต่อจุดมุ่งหมาย เวลา งบประมาณ และสถานการณ์ของการวิจัยได้ คืออาจยืดหยุ่นรูปแบบของ EFR โดยเริ่มจาก Optimistic Realistic (O-R), Pessimistic Realistic (P-R) และ Most Probable (M-P) ตามลำดับ หรืออาจจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะแนวโน้มนั้นที่ผู้เชี่ยวชาญคาดว่าจะเป็นไปได้และน่าจะเป็น โดยไม่คำนึงถึงว่าแนวโน้มเหล่านี้จะเป็นไปได้ในทางดีหรือทางร้าย เพราะในการทำ EDFR รอบที่สองและสาม ถ้าหากผู้วิจัยในสนใจจะแยกศึกษาอนาคตทั้ง 3 ภาพตามแบบ EFR ก็สามารถทำได้โดยการออกแบบสอบถามที่จะช่วยให้ได้อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพอย่างเป็นระบบได้

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ไต่จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำเคลฟาย

4. สร้างเครื่องมือ

5. ทำเคลฟาย (EDFR รอบที่สอง สาม ...)

6. เขียนอนาคตภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฮาร์วี (Harvey, 1999, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความหวังสูงสุด การศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับค่านิยมของครอบครัวที่นำไปสู่การศึกษาโดยครอบครัว ในสภาพแวดล้อมต่างเชื้อชาติของมลรัฐฮาวาย” งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ได้มองถึงค่านิยมของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปตามพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งทำให้ต้องเลือกให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ ของพวกเขาที่บ้าน ปัจจัยต่าง ๆ ในระบบโรงเรียนมีส่วนให้มีการตัดสินใจเกิดการศึกษาโดยครอบครัวขึ้น จากการศึกษาวิจัยผลที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่งก็คือ การศึกษาวิจัยนี้ได้ให้ความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับความหมายต่าง ๆ ของการศึกษาโดยครอบครัวในการจำแนกแยกแยะค่านิยมต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ดีเรื่องสิ่งแวดล้อม และเป็นการเตรียมเด็กสำหรับเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสม รวมทั้งความสมดุล ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความรับผิดชอบ การนับถือตนเอง และอื่น ๆ ความยืดหยุ่นในการปรับเข้าหากันในความต้องการของครอบครัว ความรัก การยอมรับ ความไว้วางใจกัน และการรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต และงานวิจัยชิ้นนี้ยังได้เสนอแนะรูปแบบหรือแนวทางในการให้การศึกษาสำหรับบิดามารดาที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการของเด็กที่ต้องการให้ผู้ใหญ่เป็นผู้สนับสนุน หรือเป็นผู้สื่อความที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่า การศึกษาของเด็กนั้นต้องมีความต่อเนื่อง มีทิศทาง มีจุดมุ่งหมาย มีความชัดเจน และมีความสมดุล (มีดุลยภาพ) .

โฮลิงกา (Holinga, 1999, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “วงจรการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวตลอดเวลา” ทำการศึกษาวิจัยแบบธรรมชาตินาน 23 เดือนจากครอบครัวขนาดต่าง ๆ จำนวน 17 ครอบครัว ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคกลางของมลรัฐโอไฮโอ การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเฉพาะกรณี การสังเกต และวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าเริ่มขึ้นในปีแรกจะมีช่วงระยะเวลาของการปรับตัวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว เนื่องจากคุ้นเคยกับการไปโรงเรียน ปีที่สองครอบครัวจะรายงานผลการดำเนินงานของตนให้โรงเรียนทราบเปรียบเสมือนเป็นหน่วยหนึ่งของโรงเรียน และได้เข้ารับกิจกรรมหลักสูตรพิเศษของโรงเรียนด้วย ปีที่สามครอบครัวจะมีความใกล้ชิดกับชุมชนของตนมากขึ้น โดยมีการร่วมงานด้านต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งเป็นอาสาสมัคร ฝึกงานและร่วมทำงาน หลังจากปีที่สามไปแล้วครอบครัวจะประยุกต์การใช้ชีวิตใหม่ และเรียนรู้แนวการดำเนินชีวิตใหม่และไม่ความคิดที่จะส่งเด็ก ๆ กลับไปเข้าโรงเรียนอีกเลย การใช้หลักสูตรจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีศิลป์ ในขณะที่บิดามารดามีความเก่งในการสอนมากขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้เป็นวิชาการและอ่อนตัวมากขึ้นในปีที่สอง สำหรับในปีที่สามบิดามารดาจะเลือกหลักสูตรโดยยึดเอาความสนใจและความกระตือรือร้นของเด็ก ๆ เป็นหลักในการใช้หลักสูตร บทบาทของบิดามารดาก็มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คือปีแรกต้องเรียนรู้ระหว่างการเป็นบิดามารดากับการเป็นครู ปีที่สองบทบาทการสอนชัดเจนขึ้น ปีที่สามและปีต่อ ๆ ไปจะกลายเป็นวิทยากรกระบวนการ หรือผู้คอยสนับสนุนช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวก และเป็นเพื่อนคู่คิด

ฮัมฟรีย์ (Humphrey, 1998, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทำไมบิดามารดาจึงเลือกให้เด็กเรียนที่บ้าน วิสัยทัศน์ด้านคุณภาพของมารดาในฐานะสมาชิกที่สนับสนุนการศึกษาโดยครอบครัว” จากผลการวิจัยพบว่า เจื้อนไขหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากที่บิดามารดาจำนวนมากไม่พอใจในการให้การศึกษาของรัฐ และเอกชน เหตุผลหลักที่สำคัญที่มีต่อการศึกษโดยครอบครัว ได้แก่ วิชาการ สังคม ศาสนา และครอบครัว พวกเขามองว่าการศึกษาโดยครอบครัวมีความยืดหยุ่น บิดามารดาสามารถสอนเด็ก ๆ ของตนได้ตามแบบที่เด็กเรียนได้ดีที่สุด และสามารถชดเชยหลักสูตรให้ช้าลงได้ เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนได้ และยังสามารถติดตามดูความสนใจของเด็กแต่ละคนได้ด้วย แต่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเองก็มีจุดอ่อนคือ

1. รายรับทางการเงินของครอบครัวลดลง เนื่องจากต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวคนเดียว
2. การสอนของครูในการศึกษาโดยครอบครัวต้องใช้เวลามาก
3. ได้รับการคัดค้าน ต่อต้านจากบรรดาญาติ ๆ และเพื่อนฝูง

แบตเตอร์บี (Batterbee, 1992, p. Abstract) ได้ทำศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ของปฏิสัมพันธ์ในระบบบิดามารดากับเด็กที่มีผลต่อเด็กในครอบครัวบ้านเรียน” ใช้วิธีการศึกษาสหสัมพันธ์ และศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง Home Educated จำนวน 71 ราย ระดับตั้งแต่อนุบาลถึงระดับ 12 โดยใช้แบบทดสอบเพื่อทดสอบหาความสัมพันธ์ผลด้านวิชาการ โดยผู้สอนในบ้านทั้ง 71 รายจะสำรวจสัมฤทธิ์ผลของปฏิสัมพันธ์ของบิดามารดากับเด็กโดยใช้แบบสำรวจ จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเด็กในครอบครัวบ้านเรียนที่ศึกษา ส่วนใหญ่จะมีอิสระในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามใจชอบ รวมทั้งสามารถตัดสินใจได้เองตามกระบวนการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ดีก็มีบางครอบครัวที่จำกัดเสรีภาพหรือความเป็นอิสระของเด็ก และการตัดสินใจขึ้นอยู่กับบิดามารดาอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลด้านวิชาการของเด็กกับปฏิสัมพันธ์ของบิดามารดากับเด็กพบว่าความเป็นอิสระสนับสนุน แต่ที่ไม่สนับสนุน ได้แก่ การกระตุ้นจากภายใน และความไม่มีรูปแบบของโครงสร้าง

เกร (Gray, 1992, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาเหตุที่ทำให้บิดามารดาบางคนเลือกการศึกษาโดยครอบครัวเป็นทางเลือกของการศึกษาแก่บุตรหลาน โดยได้คัดเลือกตัวอย่างจากกลุ่มบิดามารดาของครอบครัวบ้านเรียนจำนวน 29 ราย และกลุ่มบิดามารดาที่มีได้ใช้การศึกษาโดยครอบครัวจำนวน 18 ราย เป็น 2 กลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ วิธีการแรกในการตรวจสอบคือการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัว ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นขั้นที่สอง บิดามารดากลุ่มครอบครัวบ้านเรียนได้ให้เหตุผลสนับสนุนการเรียนแบบการศึกษาโดยครอบครัวรวม 9 ข้อ มีตั้งแต่คำนึงถึงความขัดแย้งระหว่างบ้านกับโรงเรียนจนถึงเด็กเรียนในโรงเรียนแล้วไม่ประสบความสำเร็จ เหตุผลอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องได้แก่ ความเป็นเอกภาพของครอบครัว รวมทั้งความจริงที่ว่าบิดามารดาบางคนชอบอยู่กับเด็ก ๆ ที่บ้าน สำหรับกลุ่มบิดามารดาที่ไม่ได้เลือกการศึกษาโดยครอบครัวได้กล่าวถึงข้อดีของการศึกษาโดยครอบครัวคือ สามารถสนองตอบความต้องการพิเศษต่าง ๆ ของเด็กได้ และข้อได้เปรียบที่มีต่อการศึกษาโดยครอบครัวคือ การขาดการสังคม และคุณภาพทางวิชาการของการเรียนแบบการศึกษาโดยครอบครัวต่ำกว่า

แบบบิท (Babbitt, 1991, p. Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเหตุผลที่เลือกการศึกษาโดยครอบครัวเป็นระบบการศึกษาทางเลือกในรัฐไอโอว่า” ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจากการใช้แบบสอบถามสำรวจบิดามารดาของครอบครัวบ้านเรียน ที่มาสัมภาษณ์เรื่องการศึกษาโดยครอบครัวที่จัดโดยสมาคมผู้ให้การศึกษาโดยครอบครัว ของรัฐไอโอว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เหตุผลสำคัญที่บิดามารดาเลือกการศึกษาโดยครอบครัวคือ เด็กมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนในห้องเรียน บิดามารดากลุ่มนี้ต้องการการศึกษาที่ต้องตามใจผู้เรียน และพบว่าการเรียนในห้องเรียนที่เล็ก ๆ ของพวกเขาถูกห้อมล้อมไปด้วยเพื่อน ๆ จะเป็นการทำลายการเรียนรู้ และไม่เป็นการเรียนที่ตามใจผู้เรียน

นอกจากนั้นยังมีเหตุผลต่าง ๆ ด้านศาสนา และลักษณะการสอนของครูในโรงเรียนที่เป็นปัจจัยต่อการเลือกการศึกษาโดยครอบครัวด้วย และพบว่าแบบฉบับของครอบครัวบ้านเรียน คือเป็นกลุ่มที่เคร่งครัดศาสนาและส่วนใหญ่มักจะนับถือคริสเตียน

บิชอป (Bishop, 1991, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กลุ่มบิดามารดาที่สนับสนุนการศึกษาโดยครอบครัวในรัฐแคนซัส การตรวจสอบความปกติถึงความเกี่ยวข้องและหน้าที่ของกลุ่ม” ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยกลุ่มบิดามารดาที่สนับสนุนการศึกษาโดยครอบครัวในรัฐแคนซัสจำนวน 26 ครอบครัว คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่ม (the maximum variation sampling technipue) ดำเนินการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบแผนตายตัว, จากการสังเกต และจากการวิเคราะห์เอกสาร และใช้วิธีการมาตรฐานในการสร้างความน่าเชื่อถือ ความยืดหยุ่น และการยืนยันได้ของข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเกี่ยวข้อง และหน้าที่มี 5 ประการที่สำคัญ คือ

1. หน้าที่ของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนเกี่ยวกับกฎหมาย ได้แก่ ความสามารถในการชี้แจงความชัดเจน และความน่าเชื่อถือของสาธารณะ โดยทางกลุ่มได้เป็นแกนในการจัดตั้งเครือข่ายทางกฎหมาย โครงสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นอิสระ

2. หน้าที่ของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนที่เกี่ยวกับความโดดเด่น การกำจัดข้อบกพร่อง การเสริมรัฐในเรื่องนี้อย่างแข็งแกร่ง เพื่อบิดามารดา และเด็ก ๆ ชุมชนของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนจะกระตุ้นแต่ละครอบครัวให้มีความบากบั่นอดสาเห เมื่อต้องเผชิญกับความกดดันทางสังคม และทางกฎหมาย ความพยายามที่จะยืนกรานอย่างเข้มแข็งของบิดามารดาในการให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างครอบครัวบ้านเรียนด้วยกันจะต้องแข็งแรง และหนักแน่นประดุจแห่งคอนกรีต

3. หน้าที่ของกลุ่มในการจัดให้มีกิจกรรม และ โครงการต่าง ๆ ลักษณะกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มได้แก่ การประสานกันในหมู่บิดามารดา โครงสร้างขององค์กรที่ยืดหยุ่น ครุศาสตร์ที่ลำเอียง ต่อประสบการณ์ การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม จุดศูนย์กลางการเรียนรู้ และกิจกรรมการปฐมนิเทศ

4. หน้าที่ของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนในการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ปรับใช้กับการศึกษาโดยครอบครัว ครอบครัวบ้านเรียนจะได้รับแจ้งเรื่อง เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรต่าง ๆ ผ่านทางการจัดงาน และการสัมมนาต่าง ๆ รวมทั้งไปพบกับครอบครัวบางกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนก็จัดให้มีการจัดการเกี่ยวกับแบบทดสอบมาตรฐานต่าง ๆ มีหลายกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่าง ๆ ทางการศึกษา วัสดุหลักสูตร รวมทั้งอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ

5. หน้าที่ของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนในการจัดให้มีข่าวสารด้านกฎหมายใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัวบ้านเรียน หลักสูตรที่เป็นไปได้ และความสะดวกในการค้นหา การให้คำปรึกษา โดยไปพบครอบครัวบ้านเรียนให้มากขึ้น

ชาทัม (Chatham, 1991, p. Abstract) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ระหว่างบ้านกับโรงเรียน สำหรับวัยรุ่นแล้วมีอะไรบ้างที่สัมพันธ์กัน” งานวิจัยชิ้นนี้จะหาคำตอบจากคำถามที่ว่า “เด็กที่เรียนโดยการศึกษาโดยครอบครัว กับเด็กที่เรียนในโรงเรียนรัฐทั่วไปอะไรคือความแตกต่างในเรื่องเกี่ยวกับการสังคม หรือเครือข่ายของกรสมาคมของเด็ก” โดยได้ใช้เด็กวัยรุ่นจากครอบครัวบ้านเรียนจำนวน 21 คน และเด็กจากโรงเรียนรัฐทั่วไป 20 คนที่ต่างก็กำลังศึกษาอยู่ โดยให้ตอบคำถามต่าง ๆ ระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่เป็นเวลา 1 เดือน พบว่าเด็กทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกันในเรื่องจำนวนของผู้คนที่ติดต่อ หรือสังคมด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านชนิดของกิจกรรม, สถานที่, เรื่องที่พูดคุยสัมพันธ์กัน แต่กลุ่มเด็กครอบครัวบ้านเรียนจะมีความรู้สึกในความใกล้ชิดระหว่างเพื่อนฝูงน้อยกว่ากลุ่มเด็กโรงเรียนรัฐทั่วไป รวมทั้งการช่วยเหลือกันและกันก็น้อยกว่า แต่ความสัมพันธ์ในครอบครัวจะไม่แตกต่างกัน

เชียร์เรอ (Sherrer, 1991, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาโดยครอบครัว ในชนบทของรัฐนิวอิงแลนด์ ทางเลือกหนึ่งของการศึกษา (โรงเรียนชนบท)” ศึกษาจาก 12 ครอบครัว (บิดามารดา 12 ราย และเด็ก 22 คน) ที่อยู่ในครอบครัวบ้านเรียน และจากบุคลากรโรงเรียนรัฐ 19 คน (ครู 5 คน, นักเรียน 7 คน, ผู้บริหาร 2 คน และบิดามารดา 5 ราย) ซึ่งอยู่ในชนบททางตอนเหนือของรัฐนิวอิงแลนด์ ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจากแนวการสัมภาษณ์, การสังเกตการณ์ และเอกสาร ต่าง ๆ ภายใน 5 เดือน จากการศึกษาพบว่าเด็ก ๆ มองการศึกษาโดยครอบครัว เป็นทางเลือกของการศึกษาที่ดี ส่วนบิดามารดาก็เสริมในด้านที่จะจัดให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ และเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติของเด็ก ๆ

ซิมสัน (Simpson, 1991, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทหน้าที่ของครอบครัว และจุดที่บิดามารดาจะควบคุมเด็กของตนในการเรียนในบ้าน โรงเรียนประถมศึกษาเอกชน และโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ” การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการสำรวจแบบกึ่งการสุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง (ครอบครัวบ้านเรียน) กับกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม (โรงเรียนรัฐและเอกชน) โดยสุ่มตัวอย่างมากลุ่มละไม่น้อยกว่า 30 ครอบครัว ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มครอบครัวบ้านเรียนมีความแตกต่างอย่างน้อย 1 กลุ่มตัวอย่างของกลุ่มควบคุม ทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่างต่างก็เป็นครอบครัวที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับสุขภาพดี และยังพบว่ากลุ่มครอบครัวบ้านเรียน มีความคล้ายกันอย่างมาก (ไม่แตกต่างกัน) กับกลุ่มครอบครัวโรงเรียนรัฐ

รีวิส (Reavis, 1988, p. Abstract) ได้ทำการศึกษาการศึกษาโดยครอบครัว ในรัฐมิสซูรี (Missouri) พบว่าสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้แก่ มาตรา 1, 9 และ 14 ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับระหว่างสิทธิส่วนบุคคลกับกฎหมายบังคับให้ไปโรงเรียนของรัฐ ที่จะต้องพิจารณา หรือตรวจสอบอย่างละเอียดด้วยความระมัดระวังในศาล ในการที่จะต้องป้องกันสิทธิส่วนบุคคลกับสิทธิของรัฐ ในการที่จะจัดการศึกษาให้แก่พลเมือง ผู้ควบคุมดูแลโรงเรียนมีความเห็นเพิ่มขึ้นจากปี 1985 ถึงปี 1988 เกี่ยวกับผู้ที่สอนการศึกษาโดยครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 34.43 ว่าผู้สอนควรจะต้องลงทะเบียนกับโรงเรียนในท้องถิ่น ในด้านที่เกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงที่นักเรียน ประกาศนียบัตรวิชาการ หลักสูตร และควบคุมการเรียนโดยรัฐ ข้อค้นพบได้สนับสนุนข้อสรุปดังต่อไปนี้

1. ผู้ควบคุมดูแลโรงเรียนรัฐต้องการให้การศึกษาโดยครอบครัว ถูกต้องตามกฎหมาย โดยถือเป็นทางเลือกหนึ่งของการศึกษาของรัฐ
2. ศาลจะไม่พิจารณาคดีที่ผู้ควบคุมดูแลโรงเรียนรัฐฟ้องร้องในมลรัฐมิสซูรี ที่ให้คำเนิมนคดีกับบิดามารดาของครอบครัวบ้านเรียน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการไม่ไปโรงเรียน เว้นแต่จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ชัดเจนว่าการศึกษาโดยครอบครัวไม่มีโครงสร้างหลักสูตรการเรียน
3. กฎหมายที่บังคับการไปโรงเรียนที่ทางรัฐกำหนดขึ้นนั้นมีการแปลความไปได้หลาย ๆ ทาง จนบางครั้งอาจนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดี หรือค่าความโดยไม่จำเป็น และมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้
1. ให้สมาชิกสภานิติบัญญัติ หรือคณะกรรมการการศึกษาของรัฐมิสซูรี จัดการสะตางกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยครอบครัวทั้งหมดขึ้น
2. กฎหมายควรบังคับให้บุคคลที่ทำหน้าที่สอนในครอบครัวบ้านเรียนทุกคนต้องผ่านการสอบความสามารถด้านครู และผู้สอนการศึกษาโดยครอบครัวต้องลงทะเบียนกับโรงเรียนในท้องถิ่น
3. ผู้ควบคุมดูแลโรงเรียนรัฐควรที่จะพัฒนานโยบายที่จะกำหนดหลักเกณฑ์การยอมรับเครดิต และเกรดของนักเรียนในครอบครัวบ้านเรียน
4. คณะกรรมการการศึกษาของรัฐมิสซูรีควรที่จะพัฒนาคู่มือที่เฉพาะเจาะจง สำหรับควบคุมกำกับกับการดำเนินการของการศึกษาโดยครอบครัว

จากข้อค้นพบของงานวิจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ความว่า ค่านิยมของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปกับปัจจัยต่าง ๆ ในระบบโรงเรียนมีส่วนทำให้เกิดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม มีความยืดหยุ่น เรียนรู้ตลอดชีวิต ชี้ให้เห็นถึงความเป็นอิสระในการทำกิจกรรม มีเหตุผลหลายประการที่ครอบครัวเลือกการศึกษาโดยครอบครัว ตั้งแต่ความขัดแย้ง

ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ไปจนถึงเด็กไม่ประสบผลสำเร็จในโรงเรียน รวมทั้งบิดามารดาชอบ
อยู่บ้านกับเด็ก ๆ ในครอบครัวบ้านเรียน ตอบสนองความต้องการพิเศษของเด็กได้ และบิดามารดา
ยังสามารถเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ และเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติของเด็ก ๆ
ในครอบครัวบ้านเรียนมีจุดอ่อนคือ ขาดการสังคม คุณภาพทางวิชาการต่ำ รวมไปถึงทางด้าน
เศรษฐกิจ เวลา และการยอมรับจากญาติและเพื่อน ๆ